

Michaela Malíčková: Upír ako maska inakosti (Od netvora k civilizovaným ochrancom ľudskosti)

Posudok habilitačnej práce

Text, ktorý predkladá Michaela Malíčková pod názvom *Upír ako maska inakosti* na habilitačné konanie, je zaujímavý z niekoľkých dôvodov. Predovšetkým, práca je potvrdením autonómnosti interpretačného gesta, ktoré metodologicky vychádza zo špecifických „manuálov“ popkultúry (pripomínam slová samotnej autorky práce na s. 10, keď opúšťa tradičné rámce hodnotenia uvažujúce o literatúre ľudovej, triviálnej či periférnej a konštatuje, že *pre popkultúru je pôvodná, často hodnotovo určujúca kategória irelevantná*). Po druhé, predložený text je dôkazom o užitočnosti interdisciplinárneho pohľadu na analyzovaný problém – Malíčková pohotovo využíva v predloženej práci nielen podnety z teórie estetiky a literárnej teórie, ale aj antropológie, sociológie, resp. pri rekognoskácii „pohybu“ upírskej témy vo filmovom, resp. televíznom enviromente aj z teórie médií. A po tretie – autorka takýmto prístupom konštruuje aj univerzálnejšie závery o ľudskej (rozumej: synergetickej) komunikačnej potrebe – napríklad na s. 82, keď píše o splývaní sveta upírskeho a ľudského, resp. na s. 110, keď pripomína možno až terapeutickú funkciu tohto fenoménu v súčasnej kultúre).

Ako je aj z názvu samotnej práce zrejmé, ústredným predmetom študijného záujmu Michaely Malíčkovej sú peripetie tvorby, šírenia a recepcie tvaru upírskej postavy. Takto je skonštruovaná prvá, ťažisková časť textu, nazvaná *Lektúra upírskej postavy vo filme a v televíznom seriáli*. V nej autorka postupuje pri analýze *od negatívne vymedzenej bytosti, monštra, ktoré treba zničiť, až k pozitívne definovanej ochranárskej postave, ktorej ambivalentná podstata je redukovaná/univerzalizovaná na rozmer inakosti* (porov. s. 11), pričom pripomína dve základné línie upírskych narácií: prvou je dôraz na individuálny alebo kolektívny charakter upíra, druhou posilňovanie/oslabovanie jeho ľudskej/animálnej stránky (porov. bližšie napr. s. 33 – 34). Za veľmi zaujímavé považujem v tejto súvislosti vnímanie postavy upíra ako situácie „na rozhraní“ (Malíčková tu veľmi zručne narába s antropologickým podložením tohto termínu, porov. úvahy o *liminalite* v obradovej komunikácii na s. 36 – 38, aj s odkazmi na vedecký diskurz k tejto téme). V tejto časti práce indikujem aj pozoruhodné postrehy pri indikácii viacerých zdrojov vytvárania upírskych príbehov (napr. aj xenofóbia, porov. s. 19). Pripomínam ešte tiež Malíčkovej záujem o opis etiky postavy upíra (v častiach o obraze upíra ako morálne neposúdiťnej, resp. ťažko posúdiťnej bytosti na s. 38 – 39).

V druhej časti predloženej práce nazvanej *Upír a maska v divadelnom inscenovaní* zaujíma autorku, do akej miery využíva súčasný divadelný jazyk (tu prostredníctvom troch divadelných predstavení, *Draculu* v režijnom spracovaní

J. Bednárika a O. Spišáka a *Plesu upírov* v réžii P. Oravca) v prípade zobrazovania upírskych postáv masku, resp. akým spôsobom s ňou narába. Táto časť textu je skôr aplikačná, autorka v nej preukazuje nosnosť svojich teórií z jadra práce aj v inom než filmovom, resp. televíznom prostredí.

Dôležitou perspektívou pri uvažovaní, ktorú autorka používa v celom texte, je axióma napätia medzi svetom pravidelnosti a chaosu, medzi princípom usporiadanosti a predvídateľnosti na jednej strane a živelnosti, nepredvídateľnosti na strane druhej. Tak konštruuje potom fenomén strachu z chaosu ako dôležitý zdroj upírskkej tradície (porov. s. 14), neskôr sa k tejto téme vracia na s. 54 – 55, keď pripomína hororové variácie postavy upíra. Pravda, v diskusii v rámci obhajoby práce je možné uvažovať aj o iných konceptoch človeka, nielen ako organizovanej entity (nota bene *civilizovanej*), neživelej, premyslene manipulátorskej (porov. s. 22: *Prvý literárny upír je rozhodne viac človekom než mýtickým netvorom...*). S tým súvisia aj úvahy autorky o prechodnosti, rozpornosti, nejednoznačnosti upírskeho sveta v porovnaní so svetom ľudským (porov. na s. 31 a ďalej), resp. charakteristiky upíra (Varneyho) ako *pudového, menej ľudského* (s. 23). Samozrejme, tu nespochybňujem „právo“ na fungovanie takejto konštrukcie, skôr pripomínam jej modus, nie nepodobný iným mýtom (a teda aj podliehajúcim verifikáciám, častým paródiám, napr. aj v práci spomínanom filme R. Polanského.¹ S návrhom uvažovať aj o „prechodových zónach“ pri konštruovaní opozície dobro – zlo v analyzovaných textoch súvisí aj istá relatívnosť platnosti citátu O. Herca: *Protiklad dobra a zla je v horore jasný: zlo musí byť absolútne a zlosyn čiernočierny* (s. 31).

Maličkovej práca je napísaná bez väčších formálnych či vecných váhaní – pripomenúť možno vari len drobné prejavy redundancie – opis pohybu Draculu Brama Stokera (s. 26 a s. 28), opatrnejší by som bol pri miernom uvoľňovaní úrovne vedeckého výkladu (pripomínam najmä časť práce, v ktorej sa autorka venuje analýze filmovej verzie ságy *Twilight*, porov. *vykastrovanie upíra, byť upírom je tá najúžasnejšia vec na svete*). Z formálno-vecného hľadiska by som autorke odporúčal venovať bližšiu pozornosť aj štvrtému performatívnemu modu (nie skôr módu?) podľa klasifikácie J. Emigha (aj s patričným bibliografickým ošetrením, keďže jeho citované dielo *Masked Performance* nie je v zozname literatúry), prihováram sa za vynechanie príznakových hodnotení citovaných textov (*Erban vo svojej famóznei monografii* – s. 43) a navrhujem, aby autorka v poznámkovej časti (ktorú inak hojne využíva) bližšie vysvetlila niektoré termíny, ktoré v texte sú a pre čitateľa nemusia vždy byť zrozumiteľné (napr. *spin-off* na s. 66)

Sumarizujem: Michaela Malíčková vo svojej habilitačnej práci pod názvom *Upír ako maska inakosti* demonštrovala, podľa môjho názoru preukazným spôsobom, tvorivé dispozície pri analýze tkaniva popkultúry. Viaceré jej postrehy považujem pri etablovaní estetiky popkultúry za zásadné (osobitne

poznámky o transformácii statusu postavy v štruktúre popkultúrneho textu), iné ponúkajú interpretačný priestor aj pre ďalšie úvahy (napríklad v texte naznačená virálna potencia súčasných upírskych tém – fenomén *Twilight* úspešne mutoval aj do iných oblastí popkultúrneho mainstreamu, hudobným priemyslom počínajúc a lifestylingovými magazínmi končiac).

Prácu *Upír ako maska inakosti* **odporúčam na habilitačné konanie** a po jeho úspešnom završení navrhujem **udelit'** Michaele Malíčkovej vedecko-pedagogický titul docent (doc.) vo vednom odbore 2.1.6 estetika.

V Prešove 10. marca 2014

Juraj Rusnák, oponent práce

¹ Tento smer produkcie je v médiách, domnievam sa, celkom produktívny, porov. napr. Vampire Spooft http://www.movieretriever.com/videohound_lists/90054/Vampire-Spoof